

CJBB105 – 6

Morfologické značkování

Mgr. Dana Hlaváčková, Ph.D.

CJBB105

Morfologické značkování

- co musí uživatel vědět:
  - jak značky vypadají
  - které morfologické kategorie v nich najde
  - které další informace v nich najde
  - některé značky kombinují informaci o tvaru i o významu
  - že nejsou 100% správně

Morfologické značkování

- **token/word (type) – lemma – tag**
- **tokenizace** – rozdělení na pozice
- **lemmatizace**
  - přiřazení základního slovního tvaru (jednoslovné)
  - subst. – nom.sg., adj. – nom. sg. masc., verb. – infinitiv
  - problém – význam spojený s tvarem – *na nervy, na holičkách, bycha*
- **tagging**
  - přiřazení morfologické značky (všechny interpretace tvaru nezávisle na kontextu)
- **desambiguace** – zjednoznačnění lemmat a tagů na základě kontextu
- **tagger** – nástroj, který provádí morfologickou analýzu a desambiguaci

Morfologické značkování

- na úrovni **slovních druhů**
  - PoS tagging (angličtina)
  - neohebné slovní druhy (spojky, částice, citoslovce)
    - adverbia – značena negace a stupeň
- **kompletní**
  - všechny morfologické kategorie (slovanské/flektivní jazyky)
    - ohebné slovní druhy
  - nutné pro další stupně automatického zpracování jazyka a navazující aplikace

Morfologické značky

- **transparentní** – tagset
  - jednoznačná interpretace značky
- zachycují **morfologické** charakteristiky
  - křížení se sémantickými vlastnostmi (např. druhy zájmen a adverbíí)
- **nezávislé** na lingvistických teoriích
  - orientované na uživatele a současně strojově čitelné
- podoba – **kód** sestavený z písmen a čísel
  - **kočka/kočka/NNFS1-----A-----**
  - **kočka /kočka/k1gFnSc1**
  - **kot** [kot:subst:sg:nom:m2]
  - **cat /NN/cat**
  - **Katze /N.Reg.Nom.Sg.Fem/Katze**

Homonymie

- **významová** – rozdíl v morfologických kategoriích
– *koruna, sladit (uvést v soulad/činit sladkým – vid)*
- **tvárová** – nejfrekventovanější
– *jarní (rod, číslo, pád)*
- **slovnědruhá**
– *jak (adverbium, spojka, částice)*
- **kombinovaná**
– *ženu (subst., f, ak., sg./verb., 1. os., sg.)*
- *Sním je místo něho. Praštil se sluchátkem.*
– *<http://nlp.fi.muni.cz/projekty/wwwajka>*

Metody automatického značkování

- morfologické značkování včetně desambiguace
- závisí na velikosti a kvalitě morfologického slovníku
- **Stochastické** (statistické, pravděpodobnostní)
  - strojové učení (referenční data)
- **Pravidlové**
  - pravidla stanovená lingvisty nebo vyvozená z textu
  - pozitivní i negativní
- **Hybridní**
  - kombinace obou přístupů, nejúspěšnější
- neznámé tvary – **guesser** – odhadne možné lemma a tag
- úspěšnost taggerů – **přesnost** (precision) a **pokrytí** (recall)

Morfologická analýza v ČR

- ÚČNK Praha – Český národní korpus, manažer KonText
  - Ústav formální a aplikované lingvistiky MFF UK
  - Ústav teoretické a počítačové lingvistiky FF UK
- **poziční systém**
  - značka se skládá z 16 pozic, každá vyjadřuje jednu morfologickou charakteristiku
  - 2 rezervní, 1 stylová, 1 smíšená
- analyzátor stochastický, pravidlový, hybridní, MorphoDiTa

, ty kvalitní, na nichž se dá sedět i osm hodin denně, stojí kolem /ko1em/RR--2----- 5000 až 6000 korun. Za plně vybavené
běrové řízení na komplexní informační systém, jehož prvním kolem /ko1o/NNNS7-----A----- prošli čtyři výrobci. Průběh implemen

Morfologická analýza v ČR

- FF + FI MU Brno, manažer Sketch Engine
  - Centrum zpracování přirozeného jazyka FI MU
  - Ústav českého jazyka FF MU
- **atributivní systém**
  - atribut – morfologická kategorie obecně (c = pád)
  - hodnota – morfologická kategorie konkrétně (1–7)
- analyzátor pravidlový, hybridní (+ guesser), Majka

ový výsledek nebyl ovlivněn . Druhým **kolem** /kolo/k1gNnSc7 prezidentských voleb se Rusko ve středu
luma požaduje šetření korupce kliky **kolem** /kolem/k7c2 Gračova Jako člověka po uši zapleteného

Syntaktická analýza

- v korpusu SYN2015 (zveřejněn 2016)
- zobrazení **závislostních vztahů** mezi slovy ve větě
  - **závislostní strom**
- vychází z **PDT** (Prague Dependency Treebank)
z ÚFAL MFF UK
  - manuálně označovaná data
  - východiskem je syntax VI. Šmilauera
  - syntaktický analyzátor (parser) – úspěšnost cca 80 %
- zobrazení v KonTextu, možnosti vyhledávání podle syntaktických atributů (*parent*, *afun*)

Práce s morfologickými značkami

- uživatel – lingvista
- znalost tagsetu a principu analýzy
- vyhledávání v korpusu podle morfologických charakteristik
- kontrola správnosti značkování
- jazykové a frekvenční studie
- schopnost interpretace značky a nalezených informací
- projekt NovaMorf